תלמוד בבלי · אחרונים · הגהות יעב״ץ · סדר קדשים

הגהות יעב"ץ על בכורות

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הגהות יעב"ץ על בכורות

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הגהות-יעבץ-על-בכורות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 5
דף ב: 5
דף ג. 5
דף ג: 5
דף ד. 6
דף ד: 6
דף ה. 6
דף ה: 7
דף ו. 7
דף ו: 7
דף ז. 7
דף ז: 8
דף ח. 8
דף ח: 8
דף ט. 8
דף ט: 9
דף י. 9
דף י: 9
דף יא. 9
דף יא: 10
דף יב. 10
דף יב: 10
דף יג: 10
דף יד. 10
דף טו. 10
דף טז: 11
דף יז. 11
דף יט. 11
דף כא. 11
דף כא: 12
דף כב. 12
דף כג: 12
דף כד: 12
דף כה. 13
דף כה: 13
דף כו: 13
דף כז: 13
דף כח. 13
דף כח: 13
דף כט. 14
דף ל. 14
דף ל: 14
דף לא. 14
דף לא: 14
דף לב. 14
דף לג: 15
דף לד: 15
דף לה: 15
דף לו. 15
דף לו: 16
דף לז: 16
דף לח: 16
דף לט. 16
דף לט: 16
דף מ. 17
דף מ: 17
דף מא. 17
דף מא: 17
דף מב. 17
דף מב: 17
דף מג. 18
דף מג: 18

דף מד. 18
דף מד: 18
דף מה: 19
דף מו. 19
דף מו: 19
דף מז. 19
דף מז: 19
דף מח. 19
דף מט: 20
דף נ. 20
דף נ: 20
דף נא. 20
דף נא: 21
דף נב. 21
דף נג. 21
דף נד. 21
דף נד: 21
דף נה: 21
דף נו. 21
דף נז. 22
דף נז: 22
דף נח. 22
דף נח: 22
דף נט. 22

דף ב.

גמ' ועיקר בהמה דישראל היא ולקנוסוהו דלמא כצ"ל:
רש"י ד"ה הלוקח עובר וכו' דאיידי דזוטרן וכו' אינך פירקי מיירי כצ"ל:
ד"ה מדר' יהודה וכו' מעלין אותן בשוי ונותן כצ"ל:
תוס' ד"ה הלוקח וכו' מאי שנא בו בעינן כצ"ל:
בא"ד פרק ראשית הגז דאמר בכורות בקרך וצאנך למ"ל כצ"ל:

דף ב:

גמ' מעלין אותו בשוי ונותן כצ"ל:
רש"י ד"ה מה לקונסו לפדותה כצ"ל:
שם ד"ה כמאן דזבנה וכו' דלא מזבן לה כצ"ל:
תוס' ד"ה מאי לאו וכו' ובעי למפשט מהכא דאסר כצ"ל:
ד"ה שמא יתחייב וכו' כולן נשבעין בקדשים ואין מכונין בם וכו' ואע"ג שמשתף שם שמים כצ"ל:
בא"ד אין כאן לפני עור. נ"ב עיין הגה שלי וקצ"ע:

דף ג.

גמ' במאי קמיפלגי בטרפה חי' מ"ד וכו' ומ"ד דבר שעושה כצ"ל:
שם הא דרב הונא ורב חסדא ורבה כצ"ל:

דף ג:

גמ' דהוו מסרין לה אחהא חיותא כצ"ל:
שם רב מרי בר רחל הוי ליה ההיא חיותא כצ"ל:
שם ויהיב להו לכהנים וּכְלָאֵי חיותא כצ"ל:
רש"י ד"ה הכי אמר רבי יוחנן וכו' הוי מום קבוע להשחט עליו כצ"ל:
שם ד"ה אחהא נכרים הוו כצ"ל:
שם מקנה לאוזנייהו לנכרים כצ"ל:
תוס' ד"ה דקא מפקא וכו' ואע"ג דאית ספרים דגרס לאודנהא לשון נקבה כצ"ל:
בא"ד דלמא מפיק ראשו קודם כצ"ל ותי' את נמחק:
בא"ד ולקמן פרק בתרא פריך לקנינהו להו לאונייהו כצ"ל:
תוס' בד"ה כהנים ולוים וכו' מצינו לשנויי אותן ג' וכו' א"כ למנייהו בהדי כצ"ל:

דף ד.

גמ' מבכור בהמה נפטרו אלמה תנן כצ"ל:
רש"י ד"ה ובין לדידך וכו' בני חדש דהפקיעו קדושת בכורי ישראל כצ"ל:
שם ד"ה בכור וכו' לא יפקע קדושת עצמו כצ"ל:
ד"ה השתא וכו' כולהי תיובתי כצ"ל:
תוס' ד"ה דין הוא שיפקעו את של עצמן כצ"ל:
ד"ה ועוד וכו' בין טהורה מבהמת תחת בהמתם כצ"ל:
ד"ה אם הפקיעה וכו' שלא מצינו שהפקיעו שום דבר צ"ל:
בא"ד דין הוא שלויות שלו תפקיע עצמו כצ"ל:
ד"ה בפטר רחם וכו' משמע שרוצה לתרץ הך פרכא כצ"ל:

דף ד:

גמ' אף בהמה טמאה לא תחלוק בה בין לדורות כצ"ל:
שם מאי בהמת תחת בהמתם כצ"ל:
שם ת"ש נמצא אתה אומר וכו' ובכניסתן לארץ מצרים כצ"ל ותי' ישראל נמחק:
שם קדשו ולא פסקו כצ"ל:
רש"י ד"ה ואימא הא דכתב כצ"ל:
תוס' ד"ה מה לכסף וכו' אע"ג דהקדש נפדה בשה כצ"ל:
ד"ה אלא וכו' לא נאמרו הני תיובתי כצ"ל:

דף ה.

גמ' בשלמא ריש לקיש כדאמר טעמא כצ"ל:
שם לא הוצרכו להקדש כצ"ל:
שם ועוד שאלו וכו' מאתים ואחד ככר ואחד עשר מנה כצ"ל:
שם ולא מנאן הכתוב כצ"ל:
רש"י ד"ה מחצית וכו' הרי מאתים ואחד ככר וכו' שהן חמש ועשרים וכו' שהן אחד עשר מנה כצ"ל:
ד"ה לעולם איכא לשאול אמאי לא כצ"ל:
ד"ה ואלפים וכו' דהכתיב שבעים ככר כצ"ל:

דף ה:

גמ' אמר ר' חנינא שאלתי. נ"ב צ"ע איזהו ר"ח זה כי סתם ר"ח גדול מר"א האמורא דא"י:
שם שאין לך כל אחד ואחד מישראל. נ"ב המיוחדים שבעם ראשים וזקנים:
רש"י ד"ה ולא בדבר אחר ושאר בכורו טמאה כצ"ל:
תד"ה תשעים וכו' מהו להמתין ג' דורות. נ"ב כמצרים כי לוב אומרים שהוא להבים בנו של מצרים ויש לתמוה מאי מספקא לי' והא מפרש קרא כי גר הייתם בארצם וכי נאמר שכל ארצות בני מצרים בכלל זה א"כ יאסרו כל יושבי האפריקא הצפונית שעל יד הים האמצעי. שידוע שנתיישבו מהם. ולא עוד אלא שאם אתה אומר כן הרי גם פלשתים בכלל ואפי' בני ארץ אסיא הקטנה. שגם המה מגזע מצרים. לפי מה שת"א כפתורים קפוטקאי שהיא שם מדינה בארץ יון הלזו. ויותר על זה אני תמה מה ספיקו של הירושלמי וכי יעלה על הדעת לכלול גם כל בני חם במצרים. א"כ גם כוש וכנען יצטרכו להמתין ג' דורות פליאה דעת הירושלמי הלז ממני:
ד"ה והא תנא וכו' מכלל דפטר מפטר דילפי מהדדי כצ"ל:

דף ו.

גמ' פסיק להו והדר עריב להו כצ"ל:
תוס' ד"ה ורבי שמעון וכו' כל הני תנאי דדרשי את כצ"ל:

דף ו:

גמ' הכי קאמר דבר הבא ממעלי הגרה כצ"ל:
שם מידי דאתי מחי ושרייה רחמנא כצ"ל:
שם אלא מדגלי רחמנא בפסולי המוקדשין כצ"ל:
שם ואם יש בו מקצת סימנים חייב בבכורה כצ"ל:
רש"י ד"ה גמל טמא וכו' וכגון שנולד מן הפרה כצ"ל:
תוס' ד"ה לאסור וכו' וי"ל ציר דגים דרבנן. נ"ב עיי"ג פג"ה (צט ע"ב) ושי"ע ח"ב (סקפ"ח):

דף ז.

גמ' האי תנא סבר ליה כוותיה כצ"ל:
תוס' ד"ה עד שיהא וכו' כמו לא באה התורה כצ"ל:

דף ז:

גמ' וכו' תני דיחמורתא. נ"ב בהמה טהורה היא נקבת מחמור ועין מגדל:
שם כגון שמצאו דרך הרעי כצ"ל:
רש"י ד"ה אלא שרץ עוף טמא אין אתה אוכל כצ"ל:
תוס' ד"ה דג טהור וכו' תימה במסכת אהלות שנו כלב וכו' כמה ישהה במעיו כצ"ל:
בא"ד כי חזינן דבלע כצ"ל:
ד"ה רוב דגים וכו' חזינן דבלע כצ"ל:

דף ח.

גמ' הדולפנין פרין ורבין כבני אדם. נ"ב א"צ לשנות הגרסא מחמת מ"ש (חסר) ד"א שכל שתשמישן שוה יולדים זה מזה:
שם למנ"מ לכדרב מרי וכו' דאמר רב מרי:
שם אימא יצאה רובה וחזרה וכו' דא"ר יוחנן ביצה שיצאה רובה כצ"ל:
שם כי אתא רב דימי אמר אמרי במערב' כצ"ל:
שם הואיל ודברה עמהן שכינה. נ"ב ודג הואיל ועתידה שכינה לדבר עמו:
שם אם מבהמה נתקלל מחי' לא כל שכן וכו' שנתקללה בהמה מחי' כצ"ל:
רש"י ד"ה קיפוף וכו' ובלשון אשכנז ממרקצ"א כצ"ל:
תוס' ד"ה הדולפנין כצ"ל:
ד"ה כאילן וכו' אלמא קרי לתבואה אילן. נ"ב היינו משום דבבריאת עולם היתה אילן כמו שתהא לעתיד שתתמר ועולה כארז שיהא כעין תחילת הבריאה ומחמת הקללה בזעת אפך תאכל לחם נעשית פרי אדמה שצריך חרישה וזריעה משא"כ תות שלא היה בכלל הקללה נשאר אילן כשהיה מתחלה:

דף ח:

רש"י ד"ה חייטה וכו'. נ"ב דבור זה צ"ל קודם ד"ה מפארי:
ד"ה כרוכו לי וכו' כדרך נשים שמוציאות חוטין כצ"ל:

דף ט.

גמ' חזינהו דהוו מענו וכו' ושדא עלוייהו כצ"ל:
שם מליוהו למיא וכו' ואזילו לכו כצ"ל:
שם ואחת שלא בכרה וילדה שני זכרים כצ"ל:

שם תניא חמורה שלא בכרה כצ"ל:
רש"י ד"ה אקשו העיזו כצ"ל:
ד"ה זכר ונקבה וכו' או נקבה יצאה תחלה כצ"ל:
ד"ה והוא לעצמו וכו' דאפילו פטר חמור גמור שפדאו כצ"ל:
ד"ה שתי חמורות כצ"ל:
ד"ה זכר ונקבה בין זכר בין נקבה. נ"ב כצ"ל כלומר בשה זכר ונקבה במשמע בין זה בין זו:
תד"ה מאן תנא וכו' פ"ה מאן תנא דאמר שילדה כצ"ל:

דף ט:

גמ' לאפקועי לאיסורי' בשה כצ"ל:
שם אמר רבא מנא אמינא לה כצ"ל:
רש"י ד"ה לאפקועי וכו' ואפי' שלא בשיו כדקתני כצ"ל:
תוס' ד"ה לאפקועי לאיסורה מני' וכו' כמו כן אינו עורפו כצ"ל:

דף י.

גמ' הכא במאי עסקינן דלא חשיב עלה כצ"ל:
שם הואיל ואיסורו חושבו כצ"ל וכן לקמן:

דף י:

גמ' מה נפשך אי מקיש כצ"ל:

דף יא.

גמ' רבי יהודה נשיאה וכו' שדרי לקמיה דרבי טרפון. נ"ב צ"ע איזהו. או שמא תרי ר"ט הוו זה נ"ל יותר מלומר תרי ר"י נשיאה כי מלבד שלא מצינו ר' יהודה נשיאה אלא דשרי משחא והיה בזמן של ר"י ור"ל ורבי דמתני' ר' יהודה הנשיא מתקרי עוד כנראה לא ראה רבי את ר"ט הקדמון דקשיש אף מר"ע רבו דרבו דרבי' וגם הרי ר"י היה מוריינא דבי רבי כדאיתא במנחות (ק"ד א'):
שם ואי סלקא דעתך להקדש מדמינא כצ"ל ותי' אמינא נמחק:
שם וצריכי דאי אשמעינן קמייתא כצ"ל:
רש"י ד"ה האמר וכו' מאי דסלקא דעת נקט כצ"ל:

סד"ה והן שלו וכו' השיין. נ"ב כאן צ"ל ד"ה ואותו שמע"ל:

דף יא:

גמ' ובעי מיתבינהו לכהן כצ"ל:
רש"י ד"ה ואותו אבי וכו'. נ"ב דבור זה אין כאן מקומו ושייך לעיל סוף עמוד כנרשם שם:
ד"ה מעשרן וכו' דאמרחינן ישראל ברשות עובדי כוכבים כצ"ל:
תוס' ד"ה דגנך וכו' לא מסתבר למיחיובינהו כצ"ל:

דף יב.

גמ' אין פודין. נ"ב עי' בב"י סי' שכ"א:
שם מאי אהני ליה כצ"ל:
רש"י ד"ה אי למעטו ממעשר כצ"ל:

דף יב:

גמ' אין פודין בה את הודאי. נ"ב ואם פדה יאכל כנגדו:
רש"י ד"ה לומר וכו' שאם פדאו לאלתר פדוי כצ"ל:
תוס' ד"ה ודאי וכו' דאסור לקנות בהמה טמאה. נ"ב משנה היא ספ"ח דשביעית אלא דר' יוסי משמע דפליג התם בהגוזל וצ"ע:

דף יג:

תוס' ד"ה כמאן וכו' וחד למשרי עושקו. נ"ב וכ"מ בריש ברכות [דף ג ע"ב] לכו פשטו ידיכם בגדוד:

דף יד.

גמ' להגזז ולהעבד כצ"ל וכן בכל העמוד:
תוס' (**הנמדה"ק**) **ד"ה רב אשי** וכו' אלמא כרבי יוחנן סבירא ליה דמשיכה כצ"ל:

דף טו.

גמ' אף אותו ואת בנו נוהג בהן כצ"ל:
תוס' ד"ה מה צבי ואיל וכו' והמנהיג שור של פסולי המוקדשין. נ"ב מכות (דף כ"ב א'):

דף טז:

גמ' אפי' עד עשרה דורות פטורים כצ"ל:

דף יז.

גמ' שצמרן קשה פטורין כצ"ל ונ"ב כמו שמצוי בארץ הונג"ר שקורין אותו צמר צאקי"ל וואי"ל הוא ארוך ומשוך כשער של זנב הסוס ונראה שצמר זה דינו כצמר דרחל בת עז שהולכין בו להחמיר ולא להקל:

שם חזרה שיות למקומה וכו' לא חזרה שיות למקומה כצ"ל. נ"ב ה"ג חזרה שיות למקומה. שיות היו"ד בקובו"ץ שם דבר כמו חיות בשורו"ק שם מקרה של חיים בלשון תלמוד וכן שם גיות המורה על גיותו של גוי:

דף יט.

גמ' מפני שאינו פטר רחם כצ"ל:

שם קדש לי כל בכור. נ"ב בפרשת ראה כל הבכור וגו':

שם ת"ל הזכר כצ"ל:

שם קנסיב לה תלמודא כצ"ל:

רש"י ד"ה מפרט הצריך וכו' זהו כלל. נ"ב נוראות נפלאתי ממאור המפרשים איך יצא כזאת מתחת ידו כי מלבד שאין לשון הברייתא דרי"ש סובלן דהא כבר פרש לה התם למדה ראשונה ותרתי למה ליה. ועוד תמה על עצמך אם אפשר לומר כן דהא הך כלל ופרט המרוחקים הן ופליגי בהו אי דנין אותן בכלל ופרט ואפי' למ"ד דנין ה"מ בחד ענינא אבל בתרי ענינא לכ"ע אין דנין כדאיתא ריש פסחים (דף ו ע"ב). והכא תרי פרשיות מרוחקות מאד וענינים שונים. מי איכא למ"ד דנין אותן בכלל ופרט. אלא ודאי מדות מכלל הצריך לפרט הוא. דבי' ל"ש מקורבין ל"ש מרוחקין ואף בשני ענינים דנים אותו. אע"ג דאין מוקדם ומאוחר בתורה. מאי נ"מ. דאי נמי להוי מאוחר מ"מ צריך הוא לפרט אפי' יקדימנו. וכן במדת פרט שצריך לכלל. לא אכפת לן בין מרוחק למקורב בין מוקדם בין מאוחר הכל אית בהן וק"ל:

דף כא.

תוס' ד"ה תנא קמא וכו' וכו' בקרות של בית רבי ויש מהן כצ"ל והשאר נמחק. ונ"ב בקרות גרסינן (וכ"ה בב"ר (פ"כ) ע"ש על הפסוק הרבה ארבה עצבונך והרונך) והוא

לשון עדרי בקר. של בית רבי שהרביעום שוורים כצ"ל כפי הנראה ע"ש בב"ר ובפירושים ולפ"ז אין מזה הכרח למ"ש תוס':

דף כא:

בא"**ד אבל בהמה טהורה** וכו'. נ"ב גסה כדאיירי בה:
שם בגמ' רעותא דצלתא. נ"ב נ"ל מלשון ערסא דצלא פר' הנודר בהשותפין ארבע לצלא שהוא עור שלוק כן ר"ל בזה שעור העובר נשלק ועצר חיותא:

דף כב.

תוס' ד"**ה וניעור** וכו' ולא דק וכו'. נ"ב נ"ל דשפיר דק. ולא אמרינן לאו בר קבולי הוא. אלא קודם שהוכשר. לפי שדינו ודאי כאוכל אי משום דבא מן האוכל והו"ל כדבש דבורים. ואי משום דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי. והא דקאמר רש"י דזיעה בעלמא הוא. ר"ל מתחלה הליחה היוצאה מן הדגים מעצמן אינה אלא זיעה ואינה מקבלת טומאה. אך לאחר שנכבשו הדגים במלח ובמים ונעשה ציר הרי הוא אוכל בלי ספק שכל כבוש הרי הוא כמבושל. ואם המים מועטים. כבר נתבטלו במעוטם. והו"ל כולו ציר ודינו כאן כמ"ש (דוק בפרש"י ותשכח דהדר משוי אוכל ואינו סותר ד"ע). ועדיין צריך הכשר לקבל טומאה הלכך לטבל שרי במעוט מים. שלא הכשירוהו עד שבטלו משא"כ בקדרה שהמים רבים ונעורה טומאה ודאי מטמאין הן את הציר. לפי שחזר אוכל מכל צד כדפרשינן שפיר. ובהא סליק פרש"י כהוגן ודייק טובא:

דף כג:

גמ' זאת אומרת וכו' מחצה מים בציר כצ"ל. נ"ב לפמ"ש לעיל (כב א') ע"כ נפרש הכא לערב בציר דקאמר. היינו לעשותו ציר נותנין מחצה מים בשעת כבישה קודם שנעשה ציר ממנו. ועדיין אינו אלא זיעה. אבל משנעשה ציר גמור דינו כאוכל אפי' באו עליו מים כל שהן נטמאו. ונחשדו היינו שמזייפין אותו בתחלת עשייתו שנותנין מים הרבה ואינו נידון כרוב ציר:

דף כד:

גמ' עושה מקום בקופיץ. נ"ב בגמ' תני לקופיץ נראה ודאי דלא קבעי לשבושי גרסא אלא משנה לא זזה מקומה (וכמ"ש בכ"מ בס"ד) וה"פ והך עושה מקום בקופיץ ממש מפנה את השער אם אפשר בכך והיינו לא בדרך חיתוך אלא באחורי הקופיץ או בראשו

במקום העב שלו א"ד אפי' בצד חודו וכלאחר יד שלא במתכוין לחתוך גם יזהר שלא יחתוך השיער בפסיק רישי' כך יעשה אם דיו בכך ולא יתלוש לכתחלה ואם אין השיער מתפנה יפה עם דחקתו גם בקופיץ אז יתלוש ג"כ ותולש ואף תולש קאמר אם צריך לכך ולא סגי לה בלא תלישה להדיא כולי שריא:
תוס' ד"ה והיינו טעמא וכו' ואע"ג אין איסור קדשי ב"ה כצ"ל:
בא"ד כלומר דאם כך עשה לא יזיזו ממקומו כצ"ל:

דף כה.

גמ' אמר רב אשי אמר ריש לקיש. נ"ב נ"ל בסמ"ך וכ"ה לקמן:
תוס' ד"ה ואמר ריש לקיש וכו' כמו הושיט. נ"ב שבת ק"ז:

דף כה:

בד"ה (**הנמעל"ד**) **שיער בכור וכו' מתחלה קודם שנפלו**. נ"ב צ"ל שנפדו נ"ל:

דף כו:

תוס' ד"ה מלאתך וכו' ולא הוי כעין בכור. נ"ב רש"י כבר בארו יפה:

דף כז:

תוס' ד"ה וכי הזאה וכו' והשתא דפרישית וכו' היינו טבול יום דבעל קרי ולא בעי הערב שמש וכו' נראה לומר וכו' יוצאה מגופו לא בעי הערב שמש כצ"ל:

דף כח.

תוס' ד"ה שלא מצינו וכו' כן יכול. נ"ב נ"א לא כן. נמחק הנ"א ונ"ב שבוש:
בא"ד שיתננו כולה. תי' כולה נמחק:

דף כח:

במשנה רבי טרפון אתה מומחה. נ"ב בנוסחת המשניות נוסחא אריכא:
רש"י ד"ה ותיפוק לי' וכו' אשתכח דמה שאמר לאו כלום הוא וזה שהאכילו כצ"ל ונ"ב ר"ל בעל הפרה ודתנן והאכילה ר"ט לא ר"ט הוא שהאכילה בידו. אלא כיון שבגרמתו האכילה בעל הפרה כמאן דהאכילה איהו דמי:

דף כט.

גמ' אם הי' כהן טמאהו כצ"ל וכן לקמן ברש"י:
רש"י ד"ה ושכר וכו' ולא שכר המצוה כצ"ל:
תוס' ד"ה היכי אזיל וכו' אלא מדרבנן מדשרי לכל דבר כצ"ל:

דף ל.

גמ' לעולם ר' שמעון. נ"ב והא דאר"י בפמש"ה ר"י ור"ש הלכה כר"י דלמא רבא כרמ"ש ס"ל דלית לי' הני כללי:

דף ל:

גמ' ואפי' ת"ח צריך וכו'. נ"ב לטהרות דקסבר אין קבלת טהרות מתנאי ת"ח. לפיכך אינו נאמן על הטהרות עד שיקבל. אבל זקן יושב בישיבה אין ממנין עד שיקבל עליו דברי חבירות לטהרות. וכיון שכן מוחזק הוא שכבר קבל ואינו צריך ראי' אע"פ שסתם ת"ח צריך:
שם אתו אמרי להו כצ"ל:

דף לא.

גמ' הלכה כאותו הזוג. נ"ב מיי' ספ"ג מהל' תשובה וע"ס (רח"א):
שם ונעשה גבאי. נ"ב י"ל רע במקרא בשם עצם אדם גבי סלי:
תוס' ד"ה דהא חזו וכו' חזי לנפשי'. נ"ב התם למיסר סכינו קמי חכם. כיון שאינו אלא משום כבודו דהא אינש דעלמא מהימן. דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין וגם היא מלתא דעבידא לאגלויי והלכך גבי צ"מ מחיל לי' חכם ליקרי':

דף לא:

גמ' ולא אמרה משמי'. נ"ב איהו סבר דכ"ע ידעי שתורתו של רבו ר"ש היא כההיא דשלהי האשה רבה:

דף לב.

גמ' חרמים כל זמן שהן בבית בעלים וכו' נתנן לכהן הרי הן כצ"ל:
רש"י ד"ה גסה וכי לקתתא דנרגי כצ"ל:

דף לג:

תוס' ד"ה בכור וכו' נזקק במאי פליגי. נ"ב כלומר צריך להזקק לעיין בדבר באיזה סברא מחולקין לחזק כל אחד דעתו דאף למאי דמסיק בקראי פליגי:

דף לד:

רש"י ד"ה בגופו וכו' דמחית נפשי' לספיקא לקוץ כצ"ל:

דף לה:

רש"י ד"ה על של חבירו וכו' אלא על הבכור של עצמו כצ"ל:
שם ד"ה לא דנו וכו' והרועים של כהנים כצ"ל:

דף לו.

גמ' ורב אשי שרי. נ"ב בשבת גרסינן אמי וי"ג אחי:
שם אמר לו ר' יהושע לָאו כצ"ל ונ"ב יש לתמוה למה קפץ ר"י בראש לחוות דעתו לפני הנשיא והא בכל דיני תורה מתחילין מן הגדול בר מדיני נפשות ובת"ה אמר ר"ג דעתו תחלה ושאל כלום יש מי שחולק. ואמר ר"י לאו שמא גם בכאן כך צ"ל (אשמת המעתיק הוא שקצר הלשון והשמיט ממנו קצת) שהרי שני המעשים בלשון אחד נאמרו בשוה. וקרה כזה הרבה בתלמוד ע"י ספרא בציורא. ועדיין הוקשה לי זה הענין כולו כי על מה זה חרה לו לר"ג שהכחיש ר"י מה שאמר בתחלה. היה לו להתפייס בזה. הלא די במה שהודה לו בעל מחלוקתו. ור"י מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מ"ט הדר בי' ומה היתה קפדתו כל העם על ר"ג. וכי מה עשה לו לר"י בזה שהי' דורש ור"י עומד. וכך הדין בשעה שהחכם יושב ודורש הכל צריכין לעמוד. כ"ש אם נשיא הדורש. ונ"ל לפי שר"י הי' כבר בעל הוראה בפני הבית. לכן בא ר"צ לשאול דעתו בתחילה. אבל לא היה רשאי לסמוך ע"ד ולעשות מעשה על הדבר להקל אם לא בהסכמת הנשיא לפיכך הוצרך לשאול גם את פי הנשיא ואין בזה משום חכם שהתיר וכו'. אדרבה ר"י עשה קצת שלא כדין שהורה לפני הנשיא שמן המחוייב הוא להתחיל מן הגדול (ור"צ חשב שמא יורה לו להחמיר וימנע מלשאול עוד לאחר) וזאת היתה הקפדתו של ר"ג. והי' סבור שאינו רשאי למחול. נשיא אין כבודו מחול. וה"ט דר"י דקהדר בי' משום לא תענה על רב. ומשו"ה הוה מסתפי מיני' ושינה מפני ד"ש ור"ג דא"ל עמוד נתכוין להראות שר"י הוא בערך תלמיד

אליו שמחוייב לעמוד מפניו ולא רשאי לישב בעוד שהוא דורש. והעם כשראו שהאריך בדרוש ולאכסופי' הוא דעבד ור"י קשיש מיני' לכן קנאו על הדבר:
שם עומד ודורש. תי' עומד נמחק:
תוס' ד"ה היאך וכו' וחזרתי בי וא"א לומר כן כצ"ל:

דף לו:

גמ' בפומבדיתא כלשנא קמא כצ"ל:
שם מ"ט אתיה קמי רבנן כצ"ל:
תוס' ד"ה חזייה וכו' ולא בשקרוהו כצ"ל:
שם ובקונטרס לא פרש כן. נ"ב אינו מוכרח:

דף לז:

גמ' נעשה בידי אדם שיעורו כמלא וכו' כפונדיון האטלקי כצ"ל ותי' של נמחק:

דף לח:

גמ' והכי קתני וכו' דבית השלחין אינו מום כצ"ל:
שם דלמא פירי דאלול ותשרי מאכיליין לו כצ"ל:
תוס' ד"ה וסימניך וכו' דניטל חוזר לאיתנו וכשנפגם כצ"ל ותי' יותר נמחק:
ד"ה אם קודם וכו' שהי' נראה לרב נחמן דרב יהודה כצ"ל. נ"ב כך נ"ל להגי':

דף לט.

גמ' דהא מחסר חסר. נ"ב נחסרה אחר שנבראת:
רש"י ד"ה אי אמרת וכו' ומביא קרבן מעילה כצ"ל:
ד"ה הא דפסיל כשנבראת וחסרה דחזינן כצ"ל:

דף לט:

גמ' מעשה בענבל אחד שנטלו. נ"ב ענבל נראה שהוא שם מקום. ותי' אחד ט"ס הוא כי לא ידע והוסיפו מדעתו. אבל יותר נראה שצ"ל באחד (ונשמטה הבי"ת) דוגמת בפ' א"ט (נ"ז ב') וזהו האמת:

דף מ.

גמ' עד מתי אתה מאכיל ישראל קדשים בחוץ. נ"ב והיינו נמי דקרו לה נבלה דודאי גריעא מנבלה דאינה אלא בלאו:

שם במשנה ורגלו שהיא קלוטה כשל חמור וכו' שאחת מירכיו גבוהה כצ"ל:

שם במשנה ושאל ר"ג לחכמים. נ"ב רשב"ג כה"ג בספרי משניות וה"ג לקמן בגמ':

תוס' ד"ה בספירה וכו' כמו בההיא דנטלה האם. נ"ב לא נודע לי כוונת התוס' (חסר):

דף מ:

תד"ה פיו בלום וכו' וכמו בולם עצמו. נ"ב וכן אוצר בלום (ב"ב נח א) [א"ה וכ"ה הרא"ש ראי' זו עי' שם במעיו"ט. אך לפלא בעיני מדוע לא הביאו מגמ' דגיטין]:

דף מא.

גמ' תנא קפץ העליון כצ"ל:

דף מא:

תוס' ד"ה וקממעטי כצ"ל:

ד"ה אי אמרת וכו' אם קדשו לשם עולה לא מקריבינן לי' וכו' וגם עושה תמורה קדושה דחויה כמו תמורת הפסח דדחי שאינו קרב וכו' דפ' הערל דאנדרוגינוס זכר כצ"ל:

דף מב.

תוספות ד"ה הזכר וכו' דלא ס"ל כרבנן בתראי דהכא כצ"ל:

ד"ה אבל וכו' ויש מהם נקבה שייך כדפי' כצ"ל ותיבת לא נמחק:

בא"ד שהרי בפירוש אמר אם זכר וכו' מ"מ הוו בהוייתן תחול עלייהו קדושה כצ"ל:

ד"ה אלמא תניא וכו' ולהכי פסל לי' לקדוש וכו' למעוטי מוהזכר לאו כר' יהודה כצ"ל:

דף מב:

גמ' כי הא דהורה רבי אלעזר. נ"ב רש"י גרס ר' אלעי וכן נראה דאי ר' אלעזר ב"פ במקום ר' יוחנן מי מורה תלמידי' הוה:

רש"י ד"ה ור"ש סבר וכו' ודכ"ע אית להו דרב חסדא כצ"ל:

ד"ה מאי לאו וכו' ואשת סריס אין מתייבמת כצ"ל:

ד"ה ומ"ד אין מתייבמת וכו' הלכך אין מתייבמת אשתו כצ"ל:

דף מג.

במשנה והלפתן כצ"ל:
שם ושראשו שקוט. נ"ב ה"ג בטי"ת דלא כר"מ בפירושו:
שם אהייא לכתוב רחמנא כצ"ל ותי' בהי נמחק:
רש"י ד"ה והנך דליתנייהו באידך כצ"ל:
תוס' ד"ה גבן וכו' כל שמראיו חשוכים כצ"ל:
ד"ה למה לי וכו' דלא ילפי כצ"ל:

דף מג:

גמ' לאפוקי מהא דתניא הקרחנין כצ"ל ותי' דתני' השני נמחק:
שם ושנשרו ריסי עיניו. נ"ב לתוס' הם שערות שבעפעפים והכי מוכח ודאי בכמה דוכתי כמ"ש התוס' ולא כפרש"י שהם גבות העין וא"כ צ"ע מה דין הגבות כי לא פורש:
רש"י ד"ה ריסי עיניו שערות שבגבות עיניו כצ"ל:
תוס' ד"ה סכי שמש וכו' וסכי הוא לשון וכו' נ"ב זה רחוק ויל"פ כמשמעו לשון הסתכלות כמו שסכין ביפי' שסוכה ברפ"ק. כן זה כלומר רואה השמש ע"ד סגי נהור:

דף מד.

גמ' תנא הזריר והלופין והתמיד זריר וכו' תמיד דתמו זיפי' כצ"ל:
שם משה רבינו עשר אמות הי'. נ"ב עמ"ש ס"פ הרואה ובלח"ש פי"ז בכלים ובאם לבינה פ' חוקת:

דף מד:

גמ' גרבתן בגיד כצ"ל:
רש"י ד"ה הדרוקן חולי מעים. נ"ב אינו אלא כריסו צבה ונפוחה וכדאמרי' לעיל אע"ג דהתם ולא השתין אמרי התם לא רבה והכא ע"י צואה רבה הדרוקן רבה ביותר וע"י מ"ר רבים בא גם לידי ירוקן מלבד הדרוקן והשתא ניחא נמי מ"ש תוס':
ד"ה תני שנמרחו וכו' להכי תני רי"ש נמרחו אשכיו כצ"ל:
תוס' ד"ה ואין שותין וכו' דרב נתן אשתי כצ"ל:
ד"ה אימתי וכו' תימה היאך יכולין וכו'. נ"ב אין מביאין ראיות מן דורות ראשונים אף כי בזמן ששכינה שרוי' ביניהם ולא היו צריכין להטיל מים אלא בבוקר כשנפנין לגדולים וכן לערב וגדולה מזה מצינו בחמ"ו שאע"פ שהיו בגולה יכולין לעצור עצמן מן הגדולים

והקטנים כמ"ש עה"כ ואשר כח בהם לעמוד בהיכל מלך ואעפ"כ היו טובי מראה ובריאי בשר:
בא"ד דבפרק מי שמתו מוקמינן ויתד כצ"ל:

דף מה:

גמ' מאן בעי לַוָּקָיְאנִי כצ"ל:
שם בהדי מומי דמחלי עבודה כצ"ל:
רש"י ד"ה התלתולין וכו' יוצאות ותלויות כצ"ל:

דף מו.

במשנה אע"פ שיצא ראשו כצ"ל ותי' את נמחק:
תוס' ד"ה יש בכור וכו' הכא נקיט במאי דפתח כצ"ל:
ד"ה והיוצא וכו' דרוב אברי מחותך פוטרים את הרחם כצ"ל:
סד"ה נתגיירה וכו' ולא מייבמין כצ"ל:

דף מו:

תוס' ד"ה תיובתא וכו' הא אפי' בנפלים הראש פוטר כצ"ל:

דף מז.

גמ' אלא כהנת כיון דאבעילא לה כצ"ל:
רש"י ד"ה דאבעלא לי' וכו' לפסול לה פסלה וכו' התם מכהונה הוא דקא פסול כצ"ל:
ד"ה הניחא וכו' מוקי למתני' כצ"ל:

דף מז:

תוס' ד"ה ראשון לנחלה לו וילדו לו בעינן כצ"ל:

דף מח.

תוס' ד"ה דאמר רב אסי וכו' ורב אסי מספקא לי' בנכסים כצ"ל:
בא"ד אלא שאינו חלקו. נ"ב הלשון מגומגם ואינו מיותר ושמא צ"ל מה וק"ל:
בא"ד נוטל בקרקע. נ"ב חצי כך נ"ל להגי' ור"ל מפסיד יותר מחצי שמגיע עליו לשלם משום ספק אי כיורש אי כלוקח ורביעי גובה מאחיו אלא שנוטל החצי (דהיינו שמינית

של חוב) בקרקע וחצי האחר במעות נמי משום ספק ופירוש זה הוא פירוש שלישי מורכב משני הפירושים שכתב רש"י בבב"ק (דף ט ע"א) ודו"ק:
בא"ד וחצי האחר במעות כצ"ל:

דף מט:

רש"י ד"ה מנה של צורי וכו' של משקל קולוניא כצ"ל:
ד"ה איסתירא סריסא כצ"ל:
ד"ה דמזדבנא תמניא כצ"ל:
תוס' ד"ה רבי חנינא אומר איסתרא סרסייא כצ"ל:

דף נ.

גמ' אמר רבא סלע דאוריית' כצ"ל:
שם דאיכא עלייהו שלח לי' כצ"ל:
שם עד שמצאו לו מקרא מן התורה כצ"ל:
תוס' ד"ה אדינר וכו' ואשכחן הדריינוס קיסר. נ"ב אבל גם זה נדחה כי לא היה שום קיסר שיקרא אדרינוס בזמן הבית גם לא נמצא שום קיסר ששמו אדריינוס אלא אותו שחיק טמיא שהחריב ביתר נ"ב שנה אחר חורבן ירושלים:

דף נ:

גמ' חנן בישא. נ"ב ב"ק לז א' ועמ"ש בס"ד:
שם פלגא דזוזא הוה לי' זוזא כצ"ל:
רש"י ד"ה התוקע וכו' אל תהי בתוקעי כף כצ"ל:

דף נא.

גמ' הסול והסירא כצ"ל ונ"ב בקוץ מלשון הסירים:
שם כדאמרי במערבא כצ"ל:
שם ודונם. נ"ב במלאפו"ם הדלית ע"ד שובינו שממנו שובם:
רש"י ד"ה משום אונס וכו' ליתיב דינר צורי וכו' וכולם בשקל כצ"ל:
ד"ה מצרפין שקלים לדרכונות כצ"ל:
ד"ה הסירא קוץ כצ"ל:

דף נא:

גמ' נתנו לעשרה וכו'. נ"ב הפדיון:
תוס' ד"ה ולא בראוי וכו' שיפה ר"מ כח כתובה וכו' כיון דאגידא בי' כצ"ל:

דף נב.

תוס' ד"ה ולא האשה וכו' אע"ג דבבכור יש פסוק דילפינן כצ"ל:
ד"ה והאמר שמואל וכו' דיורש כרעי' דאבוה. נ"ב עירובין (דף ע ע"ב):

דף נג.

רש"י ד"ה דיקא נמי וכו' מדנסיב למלתי' כצ"ל ותי' הש"ס נמחק:

דף נד.

תוס' ד"ה ושני מינין וכו' משכחת לה דפליגי באורייתא כצ"ל:
בא"ד דאמר האוכלה במיתה. נ"ב עלח"ש שם. ושמא י"ל עוד משום שכל העובר על ד"ח חייב מיתה ובפר"א פ"ש חמורים ד"ס מיינה של תורה כו':

דף נד:

רש"י ד"ה דהנך ה' דכל צד דמצרפת כצ"ל:

דף נה:

גמ' עביד להו לבנתיה כצ"ל:
רש"י ד"ה מקוה ביומי ניסן וכו' ספק זבות. נ"ב עמ"ש ע"ז התוס' ס"פ במה אשה:
ד"ה ומפצי וכו' אצל שפתיהם כצ"ל:
תוס' ד"ה הוא פרת וכו' משמע דחדקל וכו'. נ"ב בספר דניאל נקרא הנהר הגדול:
ד"ה מסייע לי' וכו' והוא זכרותא דמייא שכל הנהרות כצ"ל:
ד"ה שמא ירבו וכו' נקובים כמוציא רמון וכו' וכן מקוה וכו' הא באשבורן מיטהרי אע"ג כצ"ל:

דף נו.

תוס' (הנמדה"ק) ד"ה אין המים וכו' דהני ארבע נהרות דא"י מדליין וכו' נהרות וצינורות כצ"ל:

דף נז.

גמ' **ואי אמרת יש ברירה** כצ"ל:
תוס' **ד"ה פרט** וכו' וחד לנטרפה ואח"כ הקדישה כצ"ל:

דף נז:

גמ' **סבר ליה כר' שמעון בן יהודה** כצ"ל:
שם מערקת לבנה. נ"ב מקום בהר הלבנון והוא ארץ הערקום מבני כנען ועל שמו נקרא המקום כך:
שם חזרין כצ"ל ונ"ב חברו במשנה פ"ג דע"ז:
תוס' **ד"ה בפרוס** וכו' פסל להקרבה בעיא לו יום כצ"ל:
שם שתי שבת דרשב"ג כצ"ל:
שם ול' יום נפקא לן מנביא כצ"ל:

דף נח.

רש"י **ד"ה מצוה להתעשר דליעשר**. נ"ב נראה שר"ל שנוח לו לעשות מצוה בממונו לפי שמעשרת כמ"ש עשר בשביל שתתעשר ואולי זהו ג"כ שאמרו שנקראו שמעשירות את בעליהן אע"ג דאשכחן נמי בכה"ג שאינה מעשרת היינו במצוה שעכ"פ סופה להתקיים משא"כ בזו שיכול להפקיע עצמו ממנה לגמרי:

דף נח:

במשנה הרי אלו מעושרין כצ"ל:

דף נט.

תוס' (**הנמדה"ק**) **ד"ה כשם שהתרומה אע"ג דהו דנין אפשר משאי אפשר** כצ"ל:
ד"ה במחשבה וכו' דקרי למחשבה דבור. נ"ב כל מחשבה דקדשים דבור הוה: